

Brošūra, ko turat savās rokās vai lasāt ekrānā, tapusi, pateicoties daudziem gudriem cilvēkiem, kuri prot lasīt, runāt un pētīt. Tas nav didaktisks teksts, bet rokasgrāmata, kopīgu pūļu rezultāts, kas kodolīgā, visiem pieejamā veidā atklāj nepieciešamo ābeci, kā veicināt lasītprasmi Polijā.

No tā, cik labi mēs to veiksīm, ir atkarīga mūsu valsts nākotne. Ja mēs sadarbosimies, tad gūsīm panākumus.

Lai izdotu "Grāmatu superspēks: lasīšanas veicināšanas rokasgrāmata" ir apvienojušās piecas organizācijas. Ļoti ceram, ka mūsu centienu rezultātā veidosies plašs sadarbības tīkls, kurā iesaistīsies profesionāļi, institūcijas, uzņēmumi un labas gribas cilvēki!

Izdevēji: Universālais lasīšanas fonds, UNESCO Literatūras pilsēta Krakova, UNESCO Literatūras pilsēta Vroclava, Polijas Grāmatu palāta, Olgas Tokarčukas fonds.

Honorary patronage:

BIBLIOTEKA
NARODOWA

GRĀMATU SUPERSPĒKS

Rokasgrāmata lasīšanas veicināšanai

Marija Deskura

GRĀMATU SUPERSPĒKS

Lasišanas veicināšanas rokasgrāmata

Teksts: Marija Deskura (*Maria Deskur*)

Ilustrācijas: Joanna Gņadi (*Joanna Gniady*)

Dizains: Dorota Novacka (*Dorota Nowacka*)

Tulkojums no angļu valodas: Silvija Tretjakova

Šī rokasgrāmata ir paredzēta tiem, kas darbojas dažādos veidos, profesionāli vai kā brīvprātīgie, lai palīdzētu palielināt to poļu skaitu, kuri lasa. Mēs vēlētos viņus atbalstīt šajā darbā, uzsākt sarunas un sadarbību starp iestādēm un organizācijām un veicināt turpmāku rīcību.

Tas viss attiecas uz grāmatu – romānu, reportāžu, stāstu, dzejas krājumu un garāku akadēmisku vai populārzinātnisku tekstu – lasīšanu. Ar vārdu “lasīšana” mēs vienmēr saprotam grāmatu lasīšanu.

IEMESLI: kāpēc veicināt lasīšanu?

Tāpēc, ka Polijas nākotne ir atkarīga no tā, vai lasīšana kļūs populāra. Mūsu veselība, akadēmiskie panākumi, sociālā kapitāla spēks, uzņēmējdarbība, kā arī vienlīdzība un demokrātijas nākotne – tas viss ir atkarīgs no tā, cik plaši lasīšana būs izplatīta dažādās kopienās. Atceries! Lasīšana nav privilēģija, bet būtisks priekšnoteikums, lai veidotos domājoši un atbildīgi pilsoņi, kas piedalīsies demokrātijā.

VESELĪBA

Grāmatas cilvēka dzīvē iegūst nozīmi ļoti agrā vecumā.

Mūsu smadzenes visintensīvāk attīstās pirmajos trīs dzīves gados, vislabāk attiecībā ar kādu, ar kuru mēs jūtamies tuvi. Agrīnā bērnība ir laiks, kad smadzenes veido afinitātes, un stimulācija, kam tās tiek pakļautas, nosaka, cik intensīvas šīs afinitātes būs. Kopīga lasīšana – vai tālākas darbības ar grāmatu, to kopā lasot un skatoties, apspriežot un spēlējoties, un citādi mijiedarbojoties, – veicina bērna kognitīvo, emocionālo un sociālo izaugsmi. Šis process lieliski nostiprina bērna un vecāku attiecības un bērna pašcieņu! Amerikāņu pediatrs, kurš pirmais ieteica vecākiem lasīt priekšā saviem mazuļiem un regulāri sarunāties ar bērniem, kad tie jau paaugušies, secināja, ka tie pacienti, kuru vecāki ievēroja viņa ieteikumus, skolai sākoties, slimoja retāk.

Lasīsim un runāsim ar mūsu bērniem, lai tie izaugtu veselīgāki.

IZGLĪTĪBA

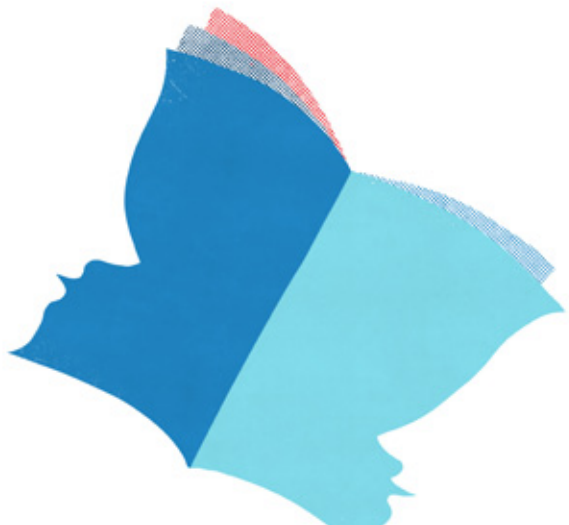
Lasīšana ir izglītības pamatā – ne tikai humanitāro zinātņu, bet visas izglītības pamatā. Izklusās neticami, un tomēr... Vai mēs patiešām apzināmies, cik svarīga ir lasīšana, lai saprastu matemātiku? Pētījumi liecina, ka grāmatu lasīšana veicina kritisko domāšanu, zinātkāri un analītiskās prasmes, palīdz izprast cēloņu un seku attiecības un uzlabo koncentrēšanos. Tādējādi lasīšana palielina skolēna izredzes gūt panākumus visās disciplīnās, tostarp zinātnē. Bērns vispirms iemācās lasīt, tad lasa, lai mācītos. Mēs zinām, ka mūsdienās liela problēma ir disleksija. Lasīšanai priekšā bērnam ar disleksiju ir daudz pozitīvu efektu. Tas viņu pozitīvi ietekmē, jo veido attiecības, palīdz uzsākt sarunas, attīsta semantiku – tas viss ir ļoti svarīgi. Protams, vecākiem ir jāsaprot šīs cēloņsakarības un jābūt gataviem veltīt laiku lasīšanai.

Bez lasīšanas nav izglītības.

SOCIĀLAIS KAPITĀLS

Vai lasīšana ir privāta nodarbe? Daiļliteratūras lasīšana attīsta sociālās iemaņas, veido empātiju. Vai tas nav pārsteidzoši? Daudzi pētījumi to apstiprina. Kad lasām, mēs tiekam ieaicināti kāda cita cilvēka stāstā, mācāmies uztvert cita cilvēka viedokli, sākam izprast cita emocijas, pieņemt faktu, ka citi var kaut ko sajūst vai uztvert savādāk. Mūsu sociālās prasmes nobriest. Tādējādi grāmatu lasīšana, kas ir privāta un individuāla izklaide, paradoksālā kārtā uzlabo mūsu spējas sazināties ar citiem. Tā kā sociālās prasmes ir pamats mūsu funkcionēšanai kopienā, cilvēks, kurš lasa, gūst lielāku pašpaļāvību; lasot mēs mācāmies saprast citus, jūtamies labāk citu klātbūtnē, spējam sadarboties, iegūstam pārliecību. Mēs veidojam sociālo kapitālu.

Lasi grāmatas
un iemācīsies
lasīt cilvēkus.

UZŅĒMĒJDARBĪBA

Kāpēc sabiedrības līderi ir lasītāji? Uz nākotni orientētas prasmes, kādas darba devēji turpmākajās desmitgadēs sagaidīs no darbiniekiem, būs (acīmredzot) ne tikai uzņēmība, inovācijas un radošums, bet arī sociālās prasmes, piemēram, līdzjūtība un komandas darbs. Lasīšana uzlabo šīs prasmes, veicina empātiju (sk. 6. lpp.), stimulē kritisko domāšanu (sk. 5. lpp.) un motivē mūs saprast citus (sk. 6. lpp.). Lasīšana ir arī inovāciju un radošuma pamatā. Un tik tiešām, lēna lasīšana veido datubāzi smadzenēs, kas īstajā brīdī apgādā mūs ar jaunām asociācijām, pateicoties kurām, veidojam inovatīvas un oriģinālas saiknes. Tā dzimst inovācija. Lasīšana nosaka mūsu laikmeta tendences. Izrādās, ka lasīšana ir pamatā uzņēmējdarbības izdomai un spēcīgai ekonomikai. Daudziem veiksmīgiem cilvēkiem grāmatu lasīšana ir ļoti palīdzējusi, to uzsver Opra Vinfrija, Īlons Mask, Malala Jusafza, Bils Geitss un Vorens Bafets.

Inovatori
veidojas
lasot

VIENLĪDZĪBA

Vai ir iespējams novērst sociālo nevienlīdzību? Tas var šķist neiespējami. Bērniem no bagātākām ģimenēm ir pieejama labāka izglītība, tā tas ir. Taču 2011. gadā Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmas (*PISA*) veiktais pētījums “Lasīšana pārmaiņām” izraisīja plašas diskusijas, jo pierādīja, ka skolēna patikai lasīt (un lasīšanai prieka pēc) ir lielāka ietekme uz panākumiem skolā nekā sociāli ekonomiskajai izcelsmei. Citiem vārdiem sakot, grāmatu lasīšana ir superspēks, kas pārvar sociālo nevienlīdzību. Lai palīdzētu bērniem no nabadzīgākām ģimenēm, nevajag daudz naudas, pietiek ar to vien, ka mudinām viņus regulāri lasīt. Laika gaitā sociāli ekonomiskās atšķirības izzūd.

**Lasīšana
padara mūs
vienlīdzīgus.**

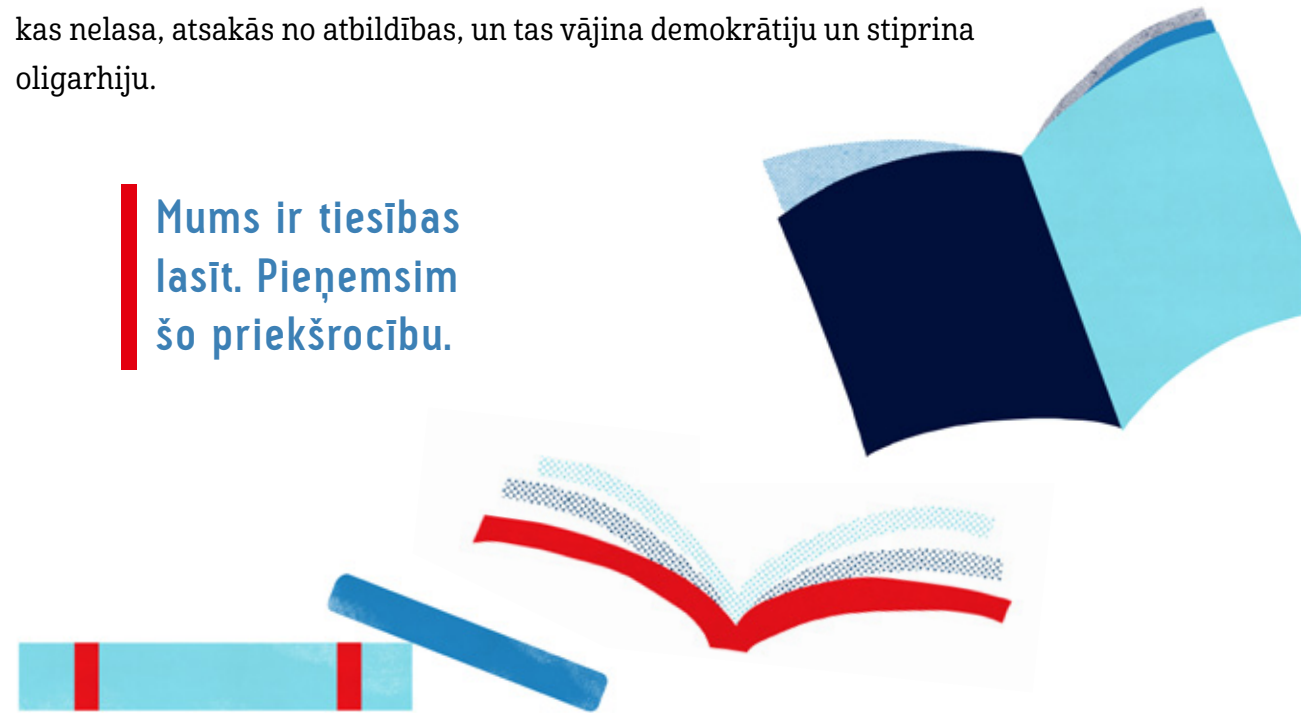

DEMOKRĀTIJA

Mēs nepiedzimstam ar prasmi lasīt, saprast un analizēt tekstu, tāpēc mums ir jāpiestrādā pie tā, līdzīgi kā trenējam muskuļus, lai gūtu panākumus sportā. Abos gadījumos ir nepieciešams treniņš, jo muskuļi, ja tos neizmanto, kļūst ļengani. Grāmatu lasīšana uztur mūsu analītisko un kritisko domāšanu labā formā, un tās ir neaizvietojamās prasmes pilsoņu sekmīgai darbībai mūsdienu demokrātijā. Mums jāspēj uztvert un novērtēt visuresošo reklāmu, juridiskus līgumus, politiskās debates, instrukcijas un daudz citu sarežģītu tekstu. Cilvēki izmanto lasīšanas prasmes, lai analizētu šādus tekstus, tas motivē viņus rīcībai, un ir lielāka iespēja, ka viņi balsos un iesaistīsies sabiedriskajā dzīvē.

Atsakoties no lasīšanas kā kritiskās analīzes vingrinājuma, mēs kļūstam par kopumu, ko pārvalda kāds cits, kurš liek lietā savas analītiskās spējas un pārliecināšanas prasmes – vai tas būtu uzņēmums, kas pārdod nekvalitatīvas preces vai elektroniskā lietotne, kas izmanto mūsu personas datus. Sabiedrība, kas nelasa, atsakās no atbildības, un tas vājina demokrātiju un stiprina oligarhiju.

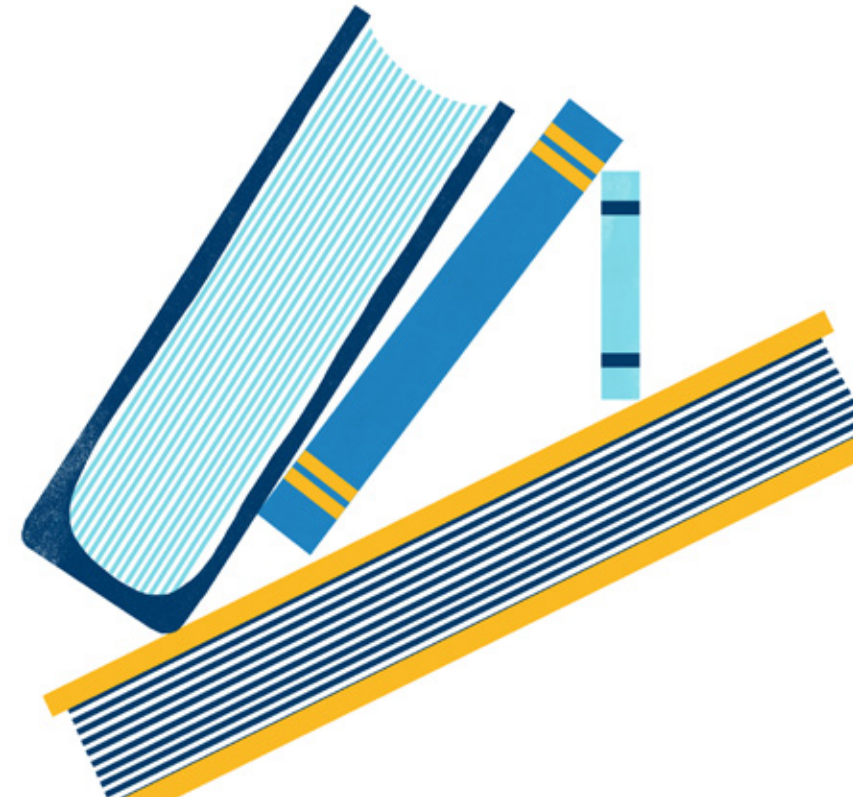
**Mums ir tiesības
lasīt. Pieņemsim
šo priekšrocību.**

ZELTA LIKUMI jeb galvenie panākumu priekšnoteikumi, ko der atcerēties.

Veiksmīgie projekti atklāj likumības, kas nodrošina to panākumus. Lai sasniegtu rezultātus, ir ļoti svarīgi stingri pieturēties pie šiem likumiem. Izmantosim citu pieredzi un novērtēsim savas idejas caur viņu zināšanu prizmu. Mērķa grupas, grāmatu pieejamība, prieks, autoritātes, noturība, ieradums un tiešs kontakts ir pilnveidojamie elementi.

MĒRĶA GRUPA

Ko vajadzētu uzrunāt?

a) Nelasītāju

Lai padarītu lasīšanu populārāku, jāgādā par lasītāju skaita pieaugumu.

Mēs zinām, ka lasītāju ģimenēs ieradums lasīt visbiežāk tiek nodots no paaudzes paaudzei. Šī iemesla dēļ pieredzējuši lasītveicināšanas aktivisti uzsver, ka bērni no izglītotām ģimenēm nav viņu svarīgākā mērķa grupa. Tā vietā, lai mazinātu atšķirības un veicinātu noturīgu sociālo taisnīgumu, viņi koncentrējas uz bērniem no nabadzīgākiem sociālajiem un ekonomiskajiem slāņiem.

b) Jo agrāk, jo labāk

Bērna smadzenes visstraujāk attīstās pirmajos trīs gados, tāpēc gūsim lielākas sekmes, ja ieteiksim pieaugušajiem sākt lasīt un runāt ar bērniem no sešu mēnešu vecuma. Tā viņš trīs gadu vecumā zinās apmēram divreiz vairāk vārdu nekā vienaudzis bez grāmatām un sarunām. Mums, protams, ir jāatbalsta arī vecāki bērni, taču atcerēsimies, ka agrīna iesašanās spēj ievērojami veiksmīgāk novērst problēmas. Agrīnā vecumā ir arī daudz vieglāk ieaudzināt lasīšanas ieradumu. Polijā 60 procenti pieaugušo gada laikā neizlasa nevienu grāmatu. Daudziem no viņiem ir bērni, tāpēc mūsu mērķgrupa ir milzīga.

KONTAKTI

Mērķis nav pats vēstījums, bet gan iespēja pārveidot domāšanu.

“Skatīdamies uz sava darba efektivitāti, mēs pārtraucām izsūtīt grāmatu pakas. Mēs nespējam mainīt ģimenes, kuras saņēma šīs dāvanas, ja kopā ar tām nesūtījām arī brīvprātīgos, kuri viņus izglīto,” teica *BookTrust* programmas vadītājs. Programmu vadītāji ir atklājuši, ka vecākus, kuri nelasa, lasīt kopā ar bērniem var pārliecināt tikai kāds, ko viņi pazīst, cilvēks, kurš var izskaidrot viņiem iemeslus un parādīt, kā to darīt, kāds, kurš iepazīstina visu ģimeni ar grāmatām. *BookTrust* brīvprātīgie pirms tikšanās ar ģimeni tiek apmācīti. Tas ir tāpēc, ka nelasītājs vienkārši ignorē grāmatu sūtījumu, kas tiek saņemts pa pastu. Personīgs kontakts ar kādu, kurš parāda, ka viņam rūp ģimene, neļauj tai palikt pasīvai saņēmējai, un tas dod milzīgu stimulu ieradumu maiņai.

PIEEJAMĪBA

Jūs nevarat lasīt, ja jums nav grāmatu. Ir pierādīts, ka grāmatu trūkums ir lielākais šķērslis lasīt- un rakstītprasmei. Daudzās valstīs ir organizācijas, kas piegādā grāmatas trūcīgākajām apkaimes ģimenēm. Ilggadīgā pieredze Lielbritānijā mums atklāj, ka bezmaksas grāmatu izsniegšana cilvēkiem nemazina grāmatu pārdošanas apjomus. To ir ļoti svarīgi uzsvērt, lai izdevēji neuztrauktos, ka grāmatu dāvināšana nogalinās viņu biznesu. Ir otrādi: Pasaules grāmatu dienas tradīcija jau ir 25 gadus sena, un katru gadu tiek izsniegts arvien vairāk grāmatu. Pēdējā laikā četrās pasākumu nedēļās tiek uzdāvināts miljons grāmatu, un reizē pieauguši arī pārdošanas apjomi. Pasākums ne tikai izraisīja interesi par lasīšanu, bet arī palielināja pieprasījumu pēc grāmatām, jo lielākā daļa bērnu, kuri saņēma grāmatu dāvanā, uzreiz pierasīja vēl vienu: lasīt tiešām ir aizraujoši! Atbalstīsim projektus, kuros grāmatas tiek dāvinātas vai tiek veicināta to apmaiņa. Polijā 20 procentiem ģimeņu mājās nav nevienas grāmatas, bet vēl 10 procentiem – tikai mācību grāmatas. Tas nozīmē, ka 30 procentiem mūsu līdzpilsoņu nav grāmatu.

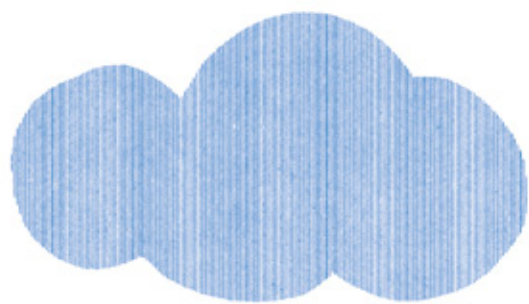

IERADUMS

Regulāra lasīšana ir vienīgais iespējamais ceļš. Mēs necenšamies pārliecināt cilvēci lasīt dažas reizes gadā visas dienas garumā. Mūsu mērķis ir izveidot ieradumu lasīt katru dienu, kaut vai īsu brīdi. Lai sasniegtu šo mērķi, visticamāk, vajadzēs pārvarēt bailes no jaunā (tātad saiknes nepieciešamība, sk. 21. lpp.), demonstrējot, ka lielo ieguvumu (labāku izglītību saviem bērniem) var panākt ar nelielu piepūli (dažas minūtes dienā), uzsverot nepieciešamību praktizēt lasīšanu katru dienu (tas ir tāpat kā zobu tīrīšana!). Ir vērts runāt ar vienu un to pašu ģimeni vairākkārt, vispirms pastāstīt par lasīšanu, ierādīt to viņiem un “dot uzdevumu”, un tad jautāt: “Kā es varu palīdzēt? Vai tev pieder kāda grāmata? Vai tu zini, ko gribētu lasīt?” Kad pārvarēsīm sākotnējo pretestību un izveidosim regulāras īsas lasīšanas sesijas, grāmata kļūs par pazīstamu, ikdienišķu priekšmetu – un mēs būsim ceļā uz ieraduma nostiprināšanu.

AUTORITĀTES

Ikviens zina: piemēram ir burvju spēks. Tas daļēji ir iemesls, kāpēc lasošās ģimenēs ieradums lasīt tiek nodots tālāk. Taču paraugs var būt arī spēcīgs instruments. Ārsti, medmāsas, vecmātes, sociālie darbinieki, skolotāji un bibliotekāri ir paraugs. Der izmantot autoritātes un meklēt grupas, kas var kļūt par paraugu ģimenēm, kurās nelasa. Piemēram, aicinot piedalīties liela mēroga programmās, kas mudina bērnus lasīt, futbolistus, jo sportisti ir viņu elki. Poļu futbola zvaigzne Roberts Levandovskis ir ļoti pārliecinošs, piedaloties lasīšanas veicināšanā. Ir labi izmēģināt ko jaunu! ASV ir programma, kurā frizieri, kas saskaņā ar pētījumiem ir paraugs afroamerikāņu zēniem, griežot matus, reklamē klientiem lasīšanu. Olgas Tokarčukas fonda iesaistīšanās parāda, cik brīnišķīgs piemērs var būt Nobela prēmijas laureāts. Taču nekautrēsimies no vietējo varoņu meklēšanas. Vienā pilsētā labākais paraugs var būt pazīstams uzņēmējs vai populāra skolotāja, citā – sieviete juriste vai frizieris, vai varbūt kāds pavisam cits. Lai kas viņi arī būtu, lūdziet viņiem atbalstu. Lūdziet lasīt publiski, ļaut sevi nofotografēt ar grāmatu rokās un runāt par lasīšanas nozīmi. Būs vajadzīgi daudzi lomju modeļi, lai veicinātu mūsu mērķu sasniegšanu.

PRIEKŠS

Prieku nav iespējams uzspiest. Mēs paši izvēlamies nodarbes, kas mums sagādā prieku. Tās kļūst par aktivitātēm, bez kurām nevaram iztikt. Tāpēc, ja vēlamies attīstīt citos kādu ieradumu, mums tas jāsakņo priekā, rosinot pēc tā vajadzību. Mūsu misija īstenosies ātrāk, vienmērīgāk un dabiskāk. Saskaņā ar *PISA* pētījumu (sk. 8. lpp.) lasīšana prieka pēc būtiski ietekmē panākumus mācībās, jo tā vienkārši izriet no dabiskās vēlmes atgriezties pie tā, kas mums patīk. Bērni, kuri lasa prieka pēc, t. i., pēc brīvas izvēles, vienkārši lasa arvien biežāk. Viņi vieglāk apgūst prasmes un zināšanas, kas nepieciešamas, lai gūtu labas sekmes skolā. Programmas, kuru galvenais mērķis ir mācīt bērniem izbaudīt lasīšanu, nekādā gadījumā neizslēdz klasiku vai citus izaicinošākus tekstus. Tās vienkārši sākumā koncentrē spēkus uz bērnu inficēšanu ar prieku un alkām, pirms tie ķērušies pie Flobēra vai Gogoļa lasīšanas klasē. Skolotājiem tas ievērojami atvieglos dzīvi un būs daudz pieņemamāk skolēniem.

MODEĻI: VEIKSMĪGU PROJEKTU PIEMĒRI

BookTrust – Bookstart Baby

Lielbritānijas *BookTrust* uzsāka darbību pirms vairāk nekā 25 gadiem, dāvinot grāmatas ģimenēm ar bērniem. Katrs Lielbritānijā dzimušais bērns uz savu pirmo dzimšanas dienu saņem trīs grāmatas un pēc tam atkal nākamo dāvinājumu, kad viņam aprit 3 gadi. Ik gadu tiek atlasītas jaunas attīstībai piemērotas grāmatas. Kopā ar tām ir arī norādījumi vecākiem un dzejolis bērnam.

■ Kā tas ir saistīts ar zelta likumiem?

BookTrust strādā ar visām (!) Lielbritānijas pašvaldībām, katrā no tām ir koordinators, kurš komplektē “dāvinātāju” komandu, kas apstaigā mājas, nodod grāmatu saiņus un dibina kontaktus. Apdāvinātāji ir brīvprātīgie (pašvaldību darbinieki, bibliotekāri, sociālie darbinieki), kas izmanto savu amata stāvokli, lai palīdzētu ģimenēm, kurām grāmatas ir svešas. Lielāko uzmanību brīvprātīgie veltī trūcīgajām ģimenēm, kurām tiek nodoti vienkārši norādījumi. Pirmā apmeklējuma reizē vietējie *BookTrust* brīvprātīgie satiek ģimeni un palīdz tai veidot lasīšanas ieradumu; otrais dāvinājums dod iespēju piezvanīt ģimenei un piedāvāt atbalstu. Visas dāvinātās grāmatas ir attīstības līmenim atbilstošas un aizraujošas. Zelta likumi tiek ievēroti.

■ Kāds tam sakars ar mums?

Polijas grāmatu institūta programma “Mazā grāmatiņa – diža cilvēciska būtne” ir veidota pēc līdzīgiem principiem. Tā dāvina grāmatas 95 procentiem jaundzimušo. Dažu Polijas pilsētu, tostarp Vroclavas, Krakovas un Varšavas, pašvaldības ir iesaistījušās bezmaksas grāmatu izplatīšanā. Šo programmu ir vērts atbalstīt, atgādinot jaunajiem vecākiem par saņemto grāmatu un mudinot to izlasīt un pārrunāt ar savu bērnu! Dāvanas sastāvdaļa ir tiešs kontakts un tērzēšana par lasīšanu. Tālāku atbalstu var piedāvāt vecmāte, kas ierodas mājas vizītēs un atlicina laiku, lai parunātu par lasīšanu. Tie var būt arī pasākumi bibliotēkā vecākiem ar mazuļiem, kas ietver lasīšanas praksi un kopā būšanu ar savu bērnu. Vai pediatri, kas, rādot grāmatu, ko vecāki tikko saņēmuši, paskaidro, cik svarīgi ir kopā ar bērnu lasīt un izdomāt ar grāmatu saistītas spēles.

Izvēlies un lasi: ārsta uzsvārcis pārliedina nepārliedcināmos

Reach Out & Read (ROR; <https://reachoutandread.org/>) pirms vairāk nekā 30 gadiem Bostonā (ASV) dibināja pediatri, kas plašāk raudzījās uz savu pacientu attīstību. Profesors Barijs Cukermans stāsta par pirmo reizi, kad sapratis, kāpēc daži bērni, uzsākot mācības skolā, slimo. Viņš pamanīja korelāciju starp psihofiziskajām problēmām un faktu, ka šiem bērniem mājās neviens nelasa priekšā. Viņš nolēma, ka visa cita starpā ieteiks vecākiem regulāru lasīšanu un sarunas ar bērniem, pat ja tie vēl ir zīdaiņa vecumā. Pēc dažiem gadiem viņš varēja izmantot šo pētījumu, lai pierādītu: bērni attīstījās labāk. *ROR* ir izaugusi par spēcīgu organizāciju, kas darbojas visos štatos un tiek uzskatīta par vienu no labākajām programmām pasaulē lasītprasmes un bērna attīstības veicināšanai.

■ Kā tas ir saistīts ar zelta likumiem?

Reach Out & Read nepārtraukti veido bērniem dāvināmo grāmatu sarakstus, pārliedcinoties, ka tās atbilst vecumam un ir aizraujošas. *Reach Out & Read* ārsti koncentrējas uz maznodrošinātajiem un strādā tieši ar mazuļu vecākiem. Viņi dāvina vecākiem grāmatas bērnu medicīnisko pārbaūžu laikā, aicina lasīt priekšā un komunicēt ar saviem bērniem; viņi izmanto savu profesionālo statusu, lai mudinātu vecākus to darīt, un vienlaikus demonstrē lasīšanas prieku visiem – bērniem un vecākiem, uzsverot, cik svarīgi ir lasīt priekšā kaut vai dažas minūtes. Nākamajā vizītē viņi to atkārtoti vēlreiz, jautājot, kā veikusies lasīšana, tā palīdzot veidot rutīnu. Viņi simtprocentīgi darbojas pēc zelta likumiem.

■ Kāds tam sakars ar mums?

Fonds “Pazudis lasīšanā” (*Fundacja Zaczytani*) vāc grāmatas slimnīcu pacientiem. Universālā lasīšanas fonda projekts “Recepte grāmatai, recepte panākumiem” (*Książka na receptę. Recepta na sukces*) ir veidots pēc *Reach Out & Read* modeļa. Jūs varat iesaistīties, pieprasot pediatriem, neonatologiem, vecmātēm un medmāsām, lai līdzās vitamīniem tie iesaka arī lasīšanu. Dažas idejas: organizējiet grāmatu vedumu uz ārstu kabinetiem, mudiniet pediatrus dāvināt grāmatas pacientiem, sāciet sadarbību starp bibliotēku un medicīnas iestādi, izvietojot plakātus pie ārsta kabineta, kas aicina ģimenes apmeklēt bibliotēku.

NĀKAMAIS POSMS: SKOLA

Lasīšanas partneri un Pasaules grāmatu diena ir izcilas programmas skolēniem. Lasīšanas partneru plašais brīvprātīgo tīkls strādā ar konkrētu bērnu dažus mēnešus, lai paaugstinātu viņa lasītprasmes līmeni un izlīdzinātu to ar pārējiem klasesbiedriem. Pasaules grāmatu dienā katram skolēnam tiek dāvināts kupons bezmaksas grāmatas iegādei. Klase apmeklē grāmatnīcu kopā ar skolotāju, un katrs bērns var izvēlēties vienu no desmit bezmaksas grāmatām, kas iekļautas sarakstā, vai iegādāties citu grāmatu ar atlaidi. Abas programmas ir daļa no sistēmas, kas veicina regulāru lasīšanu skolā.

■ Kā tas ir saistīts ar zelta likumiem?

Abas programmas garantē personisku saikni starp bērnu un pieaugušo, kas palīdz viņam lasīt vai izvēlēties grāmatu. Tas ir personisks kontakts ar Lasīšanas partneriem. Tiek izveidots kopīgs grafiks, lasīšanas partneri satiekas regulāri un Pasaules grāmatu dienas ietvaros strādā ar skolotājiem, ieviešot pastāvīgas lasīšanas nodarbības klasē. Abas programmas mudina lasīt, norādot uz gandarījumu, ko cilvēks gūst lasot. Tās garantē piekļuvi bērnu grāmatām. Pasaules grāmatu dienas organizatori pēta, cik daudziem bērniem dāvinātā grāmata ir pirmā grāmata, ko viņš jebkad ir lasījis (pateicoties programmai, tās pastāvēšanas divdesmit gados 25 procenti bērnu ieguva savu pirmo grāmatu!). Lasīšanas partneri strādā tikai ar bērniem, kuriem ir problēmas. Un ievēro zelta likumus.

■ Kāds tam sakars ar mums?

Nacionālā lasītprasmes veicināšanas programma (*Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa*) darbojas jau daudzus gadus. Tā ziedo miljoniem zlotu publiskajām un skolu bibliotēkām grāmatu iegādei, bet šogad sāka finansēt arī pirmsskolas

bibliotēkas. Mums noteikti jāseko līdzi tam, ko šī programma piedāvā, un jāizmanto tā.

Jau 20 gadus programma “Visa Polija lasa bērniem” (*Cała Polska Czyta Dzieciom*) veicina ikdienas lasīšanas tradīcijas. Būtu lieliski, ja katrā poļu skolā bērni ik dienas veltītu lasīšanai 20 minūtes un tā būtu iekļauta mācību programmā. Piemēram, pirmajās klasēs skolotājs varētu sākt dienu, lasot bērniem priekšā, bet vecākajās klasēs bērni to darītu paši. Pirmsskolas izglītības iestādēs skaļi lasīt priekšā varētu skolotājs vai kāds no uzaicinātajiem vecākiem. Tas nemaksātu pilnīgi neko, toties kādi būtu ieguvumi! Jūs varat atrast ieteicamo grāmatu sarakstus *Fundacja Edico*, *Czasdzieci* tīmekļa vietnēs un *IBBY* (*International Board on Books for Young People*) mājaslapās. Jūs varat pievienoties Pasaules grāmatu dienas programmai, kurā bērniem tiek piešķirti kuponi grāmatu iegādei. Tas ievestu grāmatnīcās milzīgu skaitu bērnu. Iesākumā mēģiniet nodibināt partnerību starp kādu grāmatnīcu un skolu; tā varētu izvērsties par masveida programmu. Katram no mums ir gana daudz spēka, lai uzsāktu veidot sadarbības tīklu.

ATTIEKSME

jeb kā būt efektīvam?

Apgūt dažādu valstu organizāciju izmantotās metodes ir lietderīgi. Izmantot pētījumu rezultātus, veicināt sadarbību, veidot ilgtermiņa plānus un sekot līdzi, lai mērķi tiktu īstenoti, – tas ir pareizais ceļš, lai sasniegtu nepieciešamo mērogu un izstrādātu naratīvus paliekošām sociālām pārmaiņām.

BŪTĪBA

Par ko ir visi pētījumi? Citēt pētījumu rezultātus – tā nav veicināšana. Mums ir jābūt no daudzajiem lasītprasmes pētījumiem, lai uzzinātu, vai tas, ko darām, ir pareizi, jo tas palielinās mūsu panākumu iespējas. Labi pētījumi parāda veidu, kā sasniegt savus mērķus. Pēc *PISA* pētījumu rezultātu publicēšanas (sk. 8. lpp.) daudzu valstu izglītības ministrijas pārorientēja savu pieeju lasīšanas apmācībai, lai veicinātu lasīšanu priekā pēc. Lēmumu pieņēmēji noticeja pētniekiem, ka tas sniegs labākus rezultātus (un viņi paši saņems augstāku vērtējumu). Kad tiek būvēti saturiskie pamati, ir svarīgi iekļaut arī pašanalīzi, lai novērtētu mūsu darbības ietekmi. Šis posms parasti ir ļoti grūts gan organizatoriski, gan intelektuāli. Taču nepadodieties! Pašnovērtējums ved pie progresa, kas palīdz izdarīt pareizos secinājumus nākotnei.

Rezultāti būs labāki,
ja balstīsimies
uz stabiliem
pamatiem.

SADARBĪBA

To ir vieglāk pateikt, nekā izdarīt. Lasīšanas veicināšana Polijā, kur regulāri lasa mazāk nekā 10 procenti pieaugušo, ir grūts un sarežģīts process. Taču tas, kā mums sekmēsies lasītprasmes veicināšanā, noteiks mūsu nākotni. Izsakoties skaidrāk, mēs nevaram atļauties konkurēt savā starpā. Visiem, kas strādā pie lasītprasmes veicināšanas, vajadzētu būt gataviem dalīties savās zināšanās, pieredzē un panākumos. Ir vērts popularizēt ne tikai savus, bet arī citu centienus un sasniegumus, strādāt kopā, atbalstīt citam citu, dalīties ar iespējām. Lai samazinātu izmaksas, mums jāapvieno projekti un jāsarunājas savā starpā. Tas ir galvenais.

Strādāsim kopā,
un mums būs
panākumi!

RAUGOTIES ILGTERMIŅĀ

Lasītveicināšana nav sezonāls sporta veids.

Ieradums lasīt veidojas ilgi un pakāpeniski. Tas nedaudz līdzinās zobu tīrīšanai vai fiziskiem vingrinājumiem. Nevar tīrīt zobus reizi gadā – nav iespējams apgūt zobu tīrīšanas ieradumu, netīrot zobus katru dienu. Tas ir tik vienkārši. Līdzīgi ir ar lasīšanas tradīciju iedibināšanu ģimenē, kas nelasa. Nelieli, bet ļoti regulāri un pareizi izvēlēti vingrinājumi (parasti ļoti īsi teksti par saistošiem tematiem) būs efektīvāki nekā pēkšņi izlēcieni. Kopš esam sākuši domāt ilgtermiņā, mēs nedrīkstam burkšķēt, ka piecas minūtes lasīšanai ir par maz. Ja piecu minūšu sesijas notiek regulāri, tās pakāpeniski pagarināsies līdz vairākām minūtēm.

Būsim konsekventi,
un mums izdosies
mainīt pasauli.

VĒRIENS

Milzīgs tuksnesis sastāv no sīkiem smilšu graudiņiem.

Protams, lai rastos pārmaiņas, kas ietekmē veselu tautu vai valsts darbību plašā mērogā, nevar būt runa par vienu lielu un dārgu organizētu akciju. Ja strādājam ar cilvēkiem, kurus pazīstam, precīzi plānojam, ievērojam skaidrību un konsekvenci, apvienojam spēkus ar citiem, mēs kļūstam par posmu vienotā tīklā, kas pēkšņi var izrādīties daudz lielāks, nekā mēs jebkad varētu iedomāties. Tad izmaiņas, kuras esam iesākuši, iegūs pilnīgi jaunu vērienu. Katram no mums ir spēkos palielināt šo mērogu. Ikviens no mums var strādāt pēc būtības, ar ilgtermiņa perspektīvu prātā un sadarbībā ar citiem. Tādējādi mēs kopā mainīsim pasauli.

Kļūsim par
spēcīgu posmu
milzīgā tīklā.

NOBEIGUMS: NARATĪVS

Pareizo vārdu izvēle ir māksla. Vai mums vajadzētu apsolīt jaunaļiem vecākiem, ka, ja viņi savam bērnam zīdaiņa vecumā lasīs priekšā, tam skolā būs labākas sekmes? Vai arī mums vajadzētu baidīt vecākus ar to, ka viņu bērniem būs garīgi traucējumi un fiziskas problēmas, ja tie pārāk daudz laika pavadīs viedtālrunī? Vai varbūt vajadzētu uzsvērt mūsu “tiesības lasīt”, tiesības iemācīties pareizi lasīt, lai spētu izdzīvot mūsdienu informācijas džungļos? Vai arī vajadzētu uzsvērt, ka lasīšana izlīdzina sociālās atšķirības? Visi šie argumenti ir patiesi, un katrs savā veidā ir ļoti spēcīgs. Tomēr aktualitāte uzlabot lasītprasmi nekad nenonāk avīžu pirmajās lappusēs. To noteikti ir vērts apspriest un mēģināt izveidot stāstu, kas aizkustina cilvēkus. Tam jābūt pietiekami emocionālam, personiskam, varbūt pat šokējošam, lai tas pievērstu cilvēku uzmanību un būtu kā klikšķis smadzenēs. Likt sadzirdēt mūsu vēstījumu – arī tā ir daļa no mūsu misijas.

**Novērtējiet
un pilnveidojiet
mūsu vēstījumu!**

Ja esat nonācis līdz bibliogrāfiskajam sarakstam, jums noteikti rūp lasītprasme, līdzīgi kā mums. Sazināsimies, veidosim savstarpēju atbalsta tīklu!

Lūdzu, rakstiet mums:

sekretariat@fpc.org.pl

un: berni@lnb.lv

Bibliogrāfija

Roman Chymkowski, Izabela Koryś, Zofia Zasacka. *Raport o stanie czytelnictwa w Polsce* 2019. Warsaw, Biblioteka Narodowa, 2020.

PISA. *Reading for change*. 2011.

Barry Zuckerman, Aasma Khandekar. *Reach Out and Read: evidence-based approach to promoting early child development*. “Wolters Kluwer Health.” Lippincott Williams & Wilkins, 2010.

Agnieszka Lelek, Katarzyna Migdał, Jacek Mrukowicz. “Czytelnik od kołyski,” *Medycyna Praktyczna - Pediatria*, 1/2019.

Center on the Developing Child. In Brief: The Science of Early Childhood Development. Harvard University, 2019.

Maryanne Wolf. Skim reading is the new normal. The effect on society is profound. *The Guardian*, 2018.

David Lewis. Galaxy Stress Research. Mindlab International, Sussex University, 2009.

Tiffany Hughes, Chung-Chou H. Chang, Joni Vander Bilt & Mary Ganguli. Engagement in reading and hobbies and risk of incident dementia. US National Library of Medicine, 2010 r.

Raymond A. Mar, Keith Oatley. “The Function of Fiction is the Abstraction and Simulation of Social Experience.” *Perspectives on Psychological Science*, 3(3), 2006.

American Academy of Pediatrics. Policy Statement, Literacy Promotion: An Essential Component of Primary Care Pediatric Practice, 2017.

BookTrust. Evidence summary - The importance of reading with children frequently, ideally every day. 2015.

Why Closing the Word Gap Matters. Oxford Language Report. Oxford University Press, 2018.

Family and Community Engagement Research Compendium: Access to Books. Scholastic, 2010.

Dr Cathy Burnett, Karen Daniels, Chris Bailey. The Contribution of Early Years Bookgifting. / Programmes to Literacy Attainment: A Literature Review. Centre for Education and Inclusion Research. Sheffield Hallam University, 2014.

Michael D. Boatright, Mark A. Faust, Emerson. Reading, and Democracy. Reading as Engaged Democratic Citizenship, *Democracy & Education*, vol. 21, no 1, pp. 1-9, 2013.

Šī brošūra tapusi,
sadarbojoties piecām organizācijām:
divām UNESCO literatūras pilsētām – Krakovai un Vroclavai;
diviem fondiem – Olgas Tokarčukas fondam
un Vispārējās lasīšanas fondam;
kā arī Polijas Grāmatu palātai.

Projekta komanda: Marija Deskura (*Maria Deskur*), Katažina
Jakubovjaka (*Katarzyna Jakubowiak*), Katažina Janusika
(*Katarzyna Janusik*), Izabella Kaļuta (*Izabella Kaluta*),
Gražina Šaževska (*Grażyna Szarszewska*)

Ilustrācijas: Joanna Gņadi (*Joanna Gniady*)

Grafiskais dizains: Dorota Novacka (*Dorota Nowacka*)

Redaktore: Inga Karlsberga

Tulkojums no angļu valodas: Silvija Tretjakova

© Fundacja Powszechnego Czytania, Warszawa, 2021
Latviskots no 2023. gada izdevuma angļu valodā.

© Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2023
ISBN 978-9934-610-46-2

Stratēģiskie partneri:

KBF – Krakovas pilsētas kultūras institūciju tīkls /
Krakovas UNESCO literatūras pilsētas administrators /
Vroclavas literatūras nams / Vroclavas UNESCO
literatūras pilsētas administrators

Autore vēlas izteikt vissirsnīgāko pateicību par šī teksta kritiku
prof. *Dr. hab.* Annai Janusai-Sitažai (*Anna Janus-Sitarz*)
(Jağaiļa Universitāte) un *Dr.* Zofijai Zasackai (*Zofija Zasacka*)
(Nacionālā bibliotēka).

Wrocław miasto spotkań

Fundacja
Olgi
Tokarčuk

